

איש המערכות

האדמו"ר מהאלמין ארה"ב,
רבי שלו' יודא גראס
בראיון לא. ארצי, על:

ראוותנות ומותרות המפילות חללים בציבור
החרדי, מאבקים על כשרות ושחיטה שהוא
עומד בראשם ו-180 ספרים בלמעלה
ממיליון וחצי עותקים שנכתבו על ידו.

* * *

נתפרסם ב"יום הששי".
כ"ט באדר תשמ"ח (18.3.88)

בס"ד

האדמו"ר מהאלמין ארה"ב, רבי שלו' יודא גראס בראיון לא. ארצי, על:

ראוותנות ומותרות המפילות חללים בציבור
החרדי, מאבקים על כשרות ושחיטה שהוא
עומד בראשם ו-180 ספרים בלמעלה
ממיליון וחצי עותקים שנכתבו על ידו
בנושאים אלה:

איש המערכות

המערכות שהרב מהאלמין מנהל נערכות הרבה דרך ספרים, הוא אולי אחד הסופרים היותר גדולים בעולם, עד עכשיו הוציא לא פחות ממאה ושמונים ספרים ובהם דברי הלכה, התעוררות והתרעה על נושאים שונים, כל ספר יוצא במספר עצום של עותקים, לעתים ב60 אלף עותקים ומעלה. "מדריך לכשרות" יצא ב150 אלף עותקים וזכה לתפוצה אדירה כאשר לכל אלה יש יסוד אחד: הספרים יחולקו חינם. כך נמצאים הספרים בבתי כנסת ובתים פרטיים בכל רחבי העולם, עד עתה הוצאו כבר כמיליון וחצי ספרים! בחדר הספרים של הרב מהאלמין בקושי נותר עותק אחד לרפואה. הכסף לפירסום הספרים היא סיפור לעצמו: "אומרים בשם צדיקים שהמבחן אם ספר נחוץ או לא נחוץ היא לפעמים בסייעתא דשמיא להדפסתו ואני חייב לומר לך שלא אחת קורה שאני עומד לסיים ספר וכבר בא אלי יהודי שמעולם לא פגשתי בו עם תרומה שתאפשר את הדפסת הספר. יהודים חשים צורך לסייע להתרעה, לאמירת דברים נכונים

טראַגעדיע'ס קשות, אנשים עברו התקפי לב קשים לאחר שמחות. אנשים מתחתנים ובמקום לשמוח רובצים תחת נטל נורא ובלתי אפשרי של חובות. אנשים לוקחים דאָלאַרן בריבית גבוה ונכנסים לסחרור, שמשקיע אותם פשוט ביון מצולה.

שמחות הרי היו כל השנים, יש איזו שהיא התפתחות מיוחדת בתחום זה?

התפתחות מיוחדת, זו לא המילה המתאימה. יש טראַגעדיע, המירוץ אחר הלוקסוס הגיע לממדים חסרי תקדים, אני עצמי עזרתי קצת לשלו' בית במשפחות יהודיות, בשנה האחרונה 90 משפחות. אני יכול לומר שרוב הסכסוכים שהיו במשפחות נסובו על שאלות של לוקסוס שבו מוסיפים ומוסיפים, וזאת חבית ללא תחתית. אך כמובן שאין זו השאלה היחידה, לצידה נתקלתי בבעי' חוזרת של התערבות הורים שגם עלי' אני מבקש להתריע, לא מכבר ציטט בפני רב חשוב את הנאמר כי שלושה לא יעלו מגיהנום, בהם הנשבע בשם לשקר והמסכסך בין איש לאשתו. מסכסך אין פירושו שהוא בא בכוונות זדון לייצר מריבת משפחה אלא בכוונות הטובות ביותר כמו שאב אומר לבתו שבעלה-חתנו הי' צריך לנהוג קימעא יותר טוב. גם האב הזה הוא מסכסך בין איש לאשתו. הכל בקטנות. אמרתי לאותו רב: ראה למה מדמים את זה, לנשבע בשם השם לשקר, מעשה נורא שאין יהודי שאינו חרד ממנו. אומר לי הרב: החיית אותי, עכשיו אני מבין שכל מה שרציתי מחתני הי' היטפלות שוא. לפתע הבנתי זאת. אילו הי' ממשיך להיטפל, לא היו עוזרות לו כל המצוות שעשה, והי' נשאר בגיהנום בין אלה שיורדים ואינם עולים...

זה כבר מעבר למותרות, דבר שקרה כנראה בכל הדורות, גם לפני שהמציאו את הלוקסוס...

כן, המותרות מקיפות אותנו בכל העניינים, הנה אני מכיר אברך ששילם שכר דירה לחודש 700 דאלער, עד שחברתה של אשתו שכרה דירה עבור 1500 דאלער. אותו יהודי לא הי' יכול להסביר לאשתו שהוא פחות "יוצלח" ממישהו אחר, ונאלץ לשכור דירה ב-1500, שנה אחר-כך קנתה חברתה דירה פרטית, ודירה פרטית מחירה נורא, יכול להסתובב על רבע מיליאן דאלער, בקומת קרקע יוכל להשיג ב-150 אלף דאלער...

נשמע גבוה אפילו בהשגות ארץ ישראל...

יש דהירת מחירים.

יותר מהאינפלאציע?

הרבה יותר מהאינפלאציע, יש עלי' מתמדת, דוקא לאחרונה ניכרת המתנות מסויימת, אבל המחירים כל-כך גבוהים.

בארצות הברית הרי המנהג הי' לשכור דירה, תמיד שיבחו את המנהג הזה כמיקל על השאת ילדים...

לאחרונה גם מנהג זה נפל קרבן לתחרותיות ולרדיפה אחר מותרות, לא רק שחייבים – בחלק מהחוגים – לקנות דירה, אלא שהדירה חייבת להיות חדשה לגמרי, ולא רק חדשה אלא שהחתן והכלה צריכים בעצמם (איראניש) לתכנן הדירה, הרי לא יעלה על הדעת שמישהו אחר יתכנן עבורם את הדירה, מה? הקבלן יגיד איפוא יהי' הסילון ואיפוא המטבח? הרי אין להעלות על הדעת אבסורד שכזה... אותו אברך שקנה בית הוא אברך טוב...

רק מה?

לא היתה לו ברירה, השקיעה של אשתו בתחרותיות הנוראה לא הסתירה אפשרות אחרת, פשוט לא הי' לו מה לעשות, לוח כסף מכל העולם וקנה בית.

וזכה בבית יפה...

ובכמה התקפי לב. לא מזמן הי' אצלי הרב וואַכטפויגל מלעיקוואוד, שוחחנו זמן ארוך והוא בכה, ממש בכה.

אם כן איך אפשר להתחתן? לכמה אנשים יש רבע מיליאן לדירה לכל בן?

הבעי' שהדירה היא עוד הצד הטוב, הדירה נשארת, נכס ששווה כסף, יש משהו הרבה יותר גרוע, ההוצאות על החתונה עצמה, אתה לא מתאר לעצמך עד כמה נורא הסיפור הזה, ממש שפיכות דמים, אנשים לא יכולים לעמוד בתנאים כאלה. שכן שלי, יהודי הונגרי, בעל אמצעים בינוני, בעצמו חי בחסכנות רבה, פשוט לא מבקש לעצמו דבר מטבעו. הוא מזמין אותי לחתונה, הרי אנחנו שכנים, באתי, לפלאַשינג, אולם מפואר, בנוי בצורת אוירון. את מחיר חתונה מפוארת כל כך, הערכתי ב-80-70 אלף דאָלער, מאוחר יותר שאלתי מה יקר חסדו, 90 אלף דאָלער השיב לי.

90 אלף דאָלער? יכול להיות דבר כזה? נשמע כטירוף.

הבעי' שהחתונה היא רק ההתחלה, לאחר' המשך יבוא, שבע ברכות שגם זה עולה כמה אלפי דאָלער טובים ועוד, אומר לי האיש.

מה אפשר לקבל כבר ב-90 אלף דאָלער?

מנה כפולה עולה 45-50 דאָלער, זה באמצע השבת, בשבת "שבע ברכות" כמובן הרבה יותר, וכשאתה צריך להזמין את כל המשפחה משני הצדדים, זה סיפור לעצמו. אני שואל אותו: איך אתה - יהודי שלא זורק כסף לאשפה - עלה בדעתך להוציא על חתונה 90 אלף דאָלער שאינם רכוש שניתן למימוש אלא זריקה לים?... אגיד לך, הוא עונה: כאשר בן זה שנתחתן נעשה בר-מצוה, אפילו מסיבה לא ערכתי, כמו שאבי לא ערך לי. כשנתארס עם כלה מקהילה

קצת עשירה, ועלה ענין מקום החתונה, הזכרתי אולמות בבאָראָ-פּאַרק, אך הכלה הודיעה חד-משמעית: לא תהי' חתונה... אז מה אעשה? שאפרק את השידוך, כמה דאָלערס היו לי, אך 50 אלף דאָלער לויתי, וזה כסף שהולך לטמיון. לא רכוש ולא ערך, פשוט לקחת ולהשליך בפח, כמה ימים אחרי החתונה כבר בא האמבולאנס של "הצלה", את אשתו לקחו לבית חולים... הדברים לצערי לא מסתיימים בחתונה, גם לאחרי', היוקרתיים משגעת את האנשים, נשים לובשות שמלות ב-700 דאָלער. רבונן של עולם, למה זה צריך להיות? למה? יש לזה תוצאות מאד לא סיפאטיש, כבר שמענו על מקרים של משיכת בגדים, עבירה גוררת עבירה, ומגיעים גם ל"משיכה"... אם זו חובה ואין, ולשני יש, אז נוטלים, זו תוצאה של המותרות, של המירוץ התחרותי בין אנשים, שגורף יותר ויותר לבזבוז שאין לו טעם ואין לו תכלית...

כמעט כמו מזג האויר. אפשר לדבר עליו, ואין מה לעשות בכדי לשנותו...

לגמרי לא מדוייק, אפשר לעשות ועושים, לא מכבר פירסמתי מאמר נגד הריצה המטורפת הזו, אתה לא מעלה בדעתך כמה תגובות היו, מאנשים פרטיים, מאנשי ציבור, מרבנים, ראשי ישיבות. אנשים חשבו שהדברים מבטאים בעצם אותם.

ולמעשה?

היו רבנים ואדמורי"ם שתיקנו תקנות בעקבות פירסום הדברים. בבאָבוב, תיקן האדמו"ר תקנות מאד נוקשות.

אותה אשה שצריכה להתחתן דוקא בפּלאָשינג, באולם דמוי האוירון, לא תתייחס יותר מדי לתקנות של באָבוב...

איש המערכות

עוד לא הגענו להאשה הזאת, צריך לתקן עוד הרבה מקודם לכן באנשים מן הישוב, גם שם הבעי' קשה, בכל מקום הבזבוז נורא, מעל ומעבר למה שמישהו יכול להסכים לו, חתונה עולה סכומי עתק שצומחים בצעדי ענק.

לתקנה של הרבי מבאבוב יש השפעה על כלל הציבור החרדי?

בודאי, מדובר בקהילה של אלף משפחות שמתחתנים עם עוד אלף...

אם לא מתחתנים בתוך הקהילה...

כן, גם זה קורה הרבה, אבל השפעה יש, השפעה משמעותית, בעיקר בעצם העובדא שהמירוץ הזה נבלם באיזהו מקום.

בארץ ישראל אנו עדיין רחוקים מאד מכל זה, עם כל הטענות על מה שקורה כאן, כל זה נראה כחלוס בלהות, יש גם כאלה שמוזילים, יש כאן אולמות שלא למטרות ריוח, המוכרים מנה ב-6 דאלער בלבד...

חיתנתי ברוך-השם בשנים האחרונות כמה ילדים, את כולם חיתנתי בארץ ישראל, המחותנים פשוט מארץ ישראל, אך גם ללא זה הי' לי יותר זול להביא את המשפחה לכאן ולערוך כאן את החתונה מאשר לערוך אותה בארצות הברית, במחירים של שם.

כמה עולה לחתן ילדים בארצות הברית?

במקרה טוב מאד עולה חתונה 100 אלף דאלער בלבד, במקרים אחרים שהם רבים יותר, המחירים ממריאים, הגבול היא השמים, סיפרתי לך על מקרים אחדים, אלה אינם יוצאים מגדר הרגיל.

בבארא פארק הזולה, כמה עולה מנה?

מנה כפולה 50 דאלער.

איש המערכות

וזה הזול ביותר.

יש זול מזה, יורד לפעמים עד 37 דאלער.

ממש חנם...

אתה צוחק, אבל זה די עצוב.

למה יעלה כל כך הרבה, הרי החומרים עולים סכומים נמוכים מאד?

אבל בעלי האולמות גובים את הסכום הזה. בבאבוב, התקנות משמעותיות למדי, בר מצוה אסור לערוך ליותר ממנין, כך פשוט, לא יותר ממנין, תכשיטים מותר לקנות בלא יותר משלושת אלפים דאלער.

נשמע צנוע.

נשמע צנוע, וצנוע עוד יותר על רקע מסע המותרות שחוגגים עתה בארצות הברית. גם החתונה עצמה מוגבלת במספר הקרואים.

"מאבקים ציבוריים עוזרים. הנה עובדא, בשעתו, רבים בארה"ב אכלו מאכלות אסורות מחוסר ידע, היום זה כבר לא יקרה"...

הקהילה הגדולה ביותר נשארה סאטמאר...

גם היא עשתה תקנות, רק מה? אם בן אדם רוצה לעבור על תקנה, אין כלום לאלץ אותו לקיימה, יש אכן כאלה המוצאים דרכים לעבור על התקנות ולהמשיך לטעות כי הם שומרים עליהן.

אך יש תקנות זה בודאי משפיע על האווירה.

כמובן, אפילו משפיע הרבה מאד.

אם סאטמאר נכנסת לפעולה אפשר לעשות משהו בכל זאת...

בודאי, אלה שמתחכמים לתקנות אינם ציבור גדול במיוחד, הרוב שומרים על התקנות וזה עיקר הסיפוק, השמירה מרצון.

מה קורה בציבור הליטאי?

כמו בכל ציבור, בחורי הישיבה המתחתנים רוצים בעיקר ללמוד, אך הבנות לא מחונכות לזה מספיק, וזה עכוב של כל הענין. שם אין חינוך מיוחד ומספיק נגד הדברים האלה, את הנקודה הזאת הי' ראוי, אפילו ראוי מאד לתקן. כמובן שמה שקורה אצל הבנות משפיע בצורה משמעותית על הציבור כולו.

המצב בארץ ישראל די שפיר איפוא...

בודאי, ללא השואה לגיהנום של מה שקורה שם בענין המחירים של כל סעיפי החתונה.

מעבר לזה: מישהו בארץ ישראל שאין לו מספיק כסף לחתן ילד, נוסע לרוב לארצות הברית או לאירופא. מה יעשה יהודי ארצות הברית, לאן יסע...

לצערי, המקור היא דוקא בראשי הציבור, אמרתי שם ישירות שהאשמה היא בחתונות גדולות שעושים רבנים וכו', עליהם ליתן את הדוגמא, ואם הדוגמא מדגימה חתונות גדולות ומפוארות, אל לנו להתפלא אם יש מי שמתעקש לחקות אותם. בהזדמנות זו אני מפנה קריאה לכל הרבנים והאדמורי"ם: אנא, גם אם המצב מחייב, והחסידיים מעונינים, וקהל המוזמנים טבעו שהוא גדול, ותרו על חתונה גדולה, ובודאי שעל חתונה מפוארת, זה לטובת עם ישראל. הנה הרבי מבאבוב מחתן נכד, ובחתונה יהי' רק 50 איש בסעודה, לא יותר! והחתונה תיערך באולם "קהל חסידיים" שבקושי מספיק בשביל מלוה מלכה. בבר מצוות שערך

לנכדיו, נכחו לא יותר מעשרה אנשים, וזה הי' עדיין לפני התקנות. זאת דרך שיש בה אחריות לציבור ולתוצאות המעשה.

"בוויליאמסבורג הפסיקו 80 אחוז לאכול בשר בהמה בכדי שלא להכשל במאכלות אסורות".

אם כן, מה הצעקה הגדולה, המצב די טוב בעצם, באָבוב אנשים תקנות, בסאָטמאָר עושים תקנות, ואולי יש מתקנים במקומות אחרים, משמע שהמצב די אידיאלי...

הבעי' היא, שהתקנות התחילו רק עכשיו, אחרי שעוררו את הענין.

על דבר כזה לא צריך לערער, כשנאלצים לערוך חתונה של מאה אלף דאָלער, יש התעוררות מלמטה... איזה ראש ציבור לא יתעורר כשהציבור נאלץ להגיע לחתונות מטורפות כאלה?

מאה אלף לחתונה, זה לא כל יהודי, אותו שכן שלי נאלץ בשל דרישת הכלה לעשות דבר כזה, אצל אחרים זה פחות, אבל גם די חמור.

50 אלף דאָלער, זה כלום. לא מספיק להרמת קול זעקה גדולה ומרה, וכל התקנות שקיים אפשר? הרי זו פשוט שחיטה של אנשים, שכל עונשם היא, שביקשו לערוך חתונה לצאצאיהם...

נכון, על כך הצעקה, ולכן על אזניים קשובות.

אם הרווחים כל-כך גדולים, כל יהודי הי' צריך לפתוח אולם חתונות, שהיא פשוט מכרה זהב. לשם מה בכלל אנשים עוסקים במקצוע אחר?

איש המערכות

אולם חתונה, זה משהו רווחי מאוד כנראה, אבל לא זה היא עיקר סיפור המחיר, המורכב ביסודו מעלויות אמיתיות, הפאר והלוקסוס כאלה מוגזמים, שדברים אלה עולים הרבה כסף, יהודים נאלצים ללכת בעקבות כל שגעון חדש, וכל זה עולה כסף רב, מבחר ענק של מאכלים, פאר חיצוני ועוד.

כמה כבר עולה האוכל...?

בעלי האלמות יודעים כנראה די טוב להשיג כסף, על כל פרט ופרט מטילים מחיר כבד, ויהודים נתבעים ונאלצים לתת.

במקום תקנות, אפשר לעשות מעשה לפתוח אולמות, אולמות נאים ובמחיר מוזל...

גם זה תלוי במנהגי החתונות אצל ראשי הציבור, הם המשפיעים על כלל הציבור. לקראת החתונה הנוכחית שערכתי, אמרתי למחותני (אדמו"ר מספינקא ירושלים) שאני מבקש שלבתי לא יקנו מתנה טבעת יהלום, אני מסתפק בתחליף יהלום וזה מספיק, די בזה שצריכים להוציא כסף רב כל-כך על דירה וכו'... אני מבין שצריך ריהוט למשפחה, שצריך את מכשירי העלעקטרי"ק הנחוצים, אבל טבעת יהלום באמת אינה מן התורה, אינה כה חיונית, ואפשר להסתדר די טוב בלעדי, ואיש גם לא יכיר אם היהלום שבטבעת היא אמיתי או מזויף. עבור כל העולם תחליף היהלום היא טוב כמו היהלום עצמו, ואין צורך להוציא סכומים על טבעת יהלום, הקידושין חלים גם בלעדי. מה שצריך, שהחתן יהי יהלום אמיתי, לא שיהי כזה בתוך הטבעת. אם מי רוצה להוציא כסף נוסף, יתן למשפחה הצעירה כסף, בכדי שהחתן יוכל לשבת וללמוד, ולא לבזבז על יהלום, שאיש אינו יודע בין כך אם היא אמיתי או מזויף. מעבר לאנשי המקצוע, אבל זה כבר באמת לא חשוב.

הכלה קיבלה זאת?

את זה תשאל המחותן, אמרתי לו שאין כל בעי', הכלה הלכה ובחרה לה טבעת עם תחליף יהלום, זה עלה בסך הכל 70 דאלער ומשהו, וכולם היללו את היהלום היפה, אף אחד לא העלה בדעתו שכל העסק מזוייף. אז תגיד אתה, צריך להוציא סכומים על יהלום אריגינעל, ולסבך את המחותנים בעוד הלוואה?

על זה אני יכול לומר בפה מלא, שזאת טיפשות, שלא מנהיגים כי במקום יהלום יקנו להכלה טבעת עם אבן יפה תחליפית, שאיש אינו יודע ואיש אינו יכול לדעת אם היא אמיתי או מזוייף, שניהם יפים כמעט באותה מידה, והראי' מתגובת החבירות ממקרה זה של בתי, אולי עד היום אינן יודעות בכלל, כמה הולכים על כל זה.

גם בארץ ישראל, אתה כאמור מרגיש בפערי המחירים, מחתונה ב-6 דאלער, לחתונה ב-15 עד עשרים ואף שלושים דאלער...

כמעט כבר כמו באמעריקא, למנה כפולה ארבעים דאלער טבין ותקילין. לדעתי זה בפירוש תפקיד מרכזי של הכתבי עת, במקום לעסוק בפאליטיק, שאינה מעלה ואינה מורידה, שיחנכו את הציבור נגד המותרות, זה יהי' הרבה יותר מועיל והרבה יותר מכובד, כאן תהי' להם השפעה אמיתית, וגם יעסקו בדבר אמיתי. לא מכבר, יזמתי קול קורא נגד חתונות המותרות, הן של פשוטי עם והן אצל רבנים וכו', חתמו עליו רבנים רבים, הי' שם חרם חמור נגד כל זה, ואני חייב לומר שהדבר די השפיע, יצאו אז אלף פלאקאטען ברחבי ארצות הברית, ונדמה לי שכל פרוטה שהושקעה בענין הזה הצדיקה את עצמה עד תום, גם כתבי העת היהודית סייעה במשהו, אהדה את הרעיון.

"בשנה האחרונה, עזרתי ל-90 משפחות להגיע ל"שלו" בית", רוב הבעיות במשפחות אלה נסובו על המותרות, חבית ללא תחתית".

מישהו יגיב, שבשעתו לא היו חתונות שכאלה, מפני שפשוט לא הי' כסף לאנשים...

ואתה חושב שהיום אכן יש כסף? תראה כמה יהודים קיבלו התקפות לב לאחר חתונת פאר שערכו. כמה יהודים חרדיים נאלצו או רואים עצמם נאלצים לעסוק במלאכות בזוויות ומטה, בכדי לחתן ילדים. קורים הרי דברים נוראים ואיומים, כל אחד רואה לעצמו הכרח להראות כבעל בעמיו, ולעשות חתונה יוקרתית, וכשאינן כסף, משתדלים להשיגו באלף ואחת דרכים, שלא תמיד מביאות כבוד, ואני לא רוצה לפרט, אבל אני גם לא אומר על בסיס מידע סודי, אלא על בסיס דברים שנאמרים בכתבי עת, די במה שקוראים ושומעים בכדי להבין עד כמה המצב חמור.

נו, אז הגיעה השעה להקים תנועה עולמית כנגד הבזבזים...

הייתי בשבוע הזאת אצל הרבי מבעלז שהוציא גם הוא תקנות קפדניות לקהילת חסידיו, בין השאר קבע שבחור מבעלז לא יקנה כובע מיד אחרי הבר-מצוה אלא יחכה עד גיל 15, עד אז ילך עם קעשקעטל חסידי, גם זה מספיק ודי.

מטבע הדברים, שהחתונות נעשו על-פי המצב הכלכלי של הציבור, כל אחד מבקש להראות את כל עושרו ואת נדיבותו.

נדיבות? כן, נדיבות? את הנדיבות אפשר להראות למי שמבקש צדקה. לא לשפוך את הכסף על מדורה של צריכה מטורפת, שאין לה שיעור ואין לה ביאור.

ארץ ישראל משנוררת בארצות הברית בצורות שונות, מיליארד דאלער לשנה. זה משפיע על מה שקורה כאן, הכסף הזה נשפך בסופו של דבר על מדורת הצריכה...

אני מכיר טוב יותר את המצב בארצות הברית, בארץ ישראל אני מכיר פחות. אני יודע לאיזה תוצאות הגענו בארצות הברית, מאיפוא יש גניבות וכו'... אם מישהו צריך דירה ברבע מיליאן דאלער וחתונה במאה אלף דאלער, וכל ההוצאות האחרות על בגדים למשפחה ועל מתנות וכו'. מה יעשה הבן ולא יחטא.

יהודי רגיל צריך לעבוד שלוש מאות שנה בכדי לקנות דירה...

ואם הוא צריך לחתן שבע בנות, זה סיפור של שגעון כפול שבע... ואחרי החתונה, ההוצאות לא נגמרו, אם הסטאנדארד היא להוציא כל-כך הרבה דאלער'ס על החתונה, אין פלא שזה מעלה את הדרישות אחרי החתונה. מבקשים ביגוד יקר וכו', קשה לעצור את המרוץ המטורף הזה, יש מי שמתקשטת בבגד שונה כל יום, שגעון שכזה הרי אין גבול, אז הדרישות ממריאות כמו האוירון של פלאַשינג. יהודי שאשתו מתעקשת לבזבז כספים ללא גבול על לבושים, בא אלי אחרי שקרא את המאמר שפירסמתי נגד הלוקסוס, בתחינה: כתוב עוד ועוד על הענין הזה, אולי זה יעצור במשהו את הטירוף שאחז באנשים, שנשים יראו שיש התנגדות גדולה בציבור, זה אולי די ירתיע.

כמה עולה למשפחה ממוצעת להסתדר?

דירה עולה מאות אלפי דאלער'ס לחודש, כמינימום שבמינימום. גם המח' עצמה לגמרי לא זולה, על אף שהאינפלציע נמוכה, אבל שוב: לא זאת הבעי', לא בסטאנדארד הנמוך, אלא בדרישות שמרקיעות שחקים, אלה

מכלות כל חלקה טובה, קשה לתאר את התוצאות
ההרסניות.

נעשה בודאי חשבון על הוצאות החתונה שמחוץ
לסעודה עצמה...

צילום למשל עולה, 1500 דאלער.

אלף וחמש מאות דאלער לערב? הרי זה ממש שוד
וחמס...

**"בציבור שלנו נוצרה טראַגעדיע,
המרוץ אחר הלוקסוס, הגיע
למימדים חסרי תקדים".**

צלמי כל הארצות התאחדו ובואו לגרוף מיליאָנען...

יש כאלה שמתנגדים לעצם הצילום, בסקווער נדמה לי
שלא מזמינים צילום, יש להם גם תקנות די נוקשות.
החתונות אצלם זולות בהרבה, הסעודה עצמה עולה רק 6
דאלער למנה, לא יותר. ציבור גדול מקרב חסידי סקווער
אכן עושים את החתונות בצורה כזאת. הלוואי שכל החוגים
יתארגנו ויערכו חתונות שכאלה, זה פשוט יציל אנשים,
בענין שהיא ממש פקוח נפש. אחרת תהי' בעי', אנשים
פשוט לא יוכלו להתחתן, רק העשירים ראו אנשים "מוזרים"
שלא איכפת להם. מי שאינו עשיר לא יוכל להתחתן, ולא
יוכל להבטח רמת חיים סבירה אחרי החתונה.

מה עלות של משפחה ממוצעת בארצות הברית?

גבוהה מאוד, ונעשית גבוהה יותר ויותר.

אם בגד עולה 700 דאלער, פשוט לא מובן איך
מתקיימים גם אם לא קונים כל שבוע חדש, וגם אם
מותר ללבוש יומיים את אותו בגד?

איש המערכות

לא כל בגד עולה 700 דאלער, יש בשלוש מאות, יש במאתיים ויש במאה.

מארץ ישראל, יש היוצאים לקנות מציאות בארצות הברית...

בגד רציני לא משיגים בזול, אין דברים כאלה היום, בגדים לחתונה עולים שבעתיים, שמלת כלה עולה אלפיים דאלער, אלף וחמש מאות, עוד מרכיב מכובד בעלות החתונה. יש להרים על כך קול זעקה לפני שיהי' מאוחר מדי. אנשים מתבקשים לשלם סכומי ענק, ונותנים לחתונה זאת, שערכתי בשבוע שעבר, שאלנו שמלה, גם זה לצערי עולה 500 דאלער בערך, אבל הרוב המכריע הולך לקנות, עוד הוצאה שאין לה טעם, הרי אינה רכוש, ואין לה כל ערך. החתונה שנערכה כאן, עלתה סכום נמוך, ללא השוואה למה שקורה בארצות הברית, ירושלים כנראה זולה יותר ממקומות אחרים בארץ ישראל, וגם זה משהו. לי עצמי הי' רצון אפילו לעשות חתונה קטנה, עם מאקסימום 50 איש, אין צורך ביותר מזה, הבעי' היא, שלשם כך נחוצות תקנות, אחרת קשה לעשות זאת, ולהשאר יחיד שנוהג כך מה שנראה מוזר, ועשוי לפגוע בחתן ובכלה... בזה, הרי אף אחד לא מעונין. אילו הבית-דין הי' מתנה תקנות ברורות, נקל הי' לבצעם, שכן במקרה כזה, היתה זו נחלת רבים, ולא היתה נגרמת בושת פנים למי שנוהג ברוח זו. הבעי' העיקרית והנוראה בארצות הברית, אבל כאמור גם בארץ ישראל יש מה לתקן.

"מאבקים ציבוריים עוזרים. הנה עובדא בשעתו, רבים בארה"ב אכלו מאכלות אסורות מחוסר ידע, היום זה כבר לא יקרה..."

בעיני הציבור שקצת מבולבל מכל מה שעיניו רואות ונזקק לכמה דברים שיעוררו, יחזקו ובעיקר אולי ישנו הרגלים. אני גם רואה ושומע תגובות איך אנשים מקבלים את הדברים הן על נושא הראוותנות והן על נושאים אחרים בהם עסקתי." "מעבר לדברים הקשים על הנעשה בארצות הברית, גם בארץ ישראל יש עוד הרבה מה לעשות ומה לשפר בתחום כאוב זה, מן הראוי אכן הי' שיוקמו וועדי פעולה בקהילות החרדים השונים שיצאו נגד המירוץ המטורף של הוצאות ללא גבול שלא תמיד יש להם בסיס וכיסוי, שינוי המצב בתחום זה יכול לתרום לא מעט לשיפור האויר בתחומים שונים, אם יקום כח שיקח לידי ניהול מערכה, ניתן יהי' להשיג תוצאות שגם יחסכו ממון רב שאינו בנמצא וימנעו אומללות מיהודים".

הרב מהאלמין ידוע בארצות הברית במאבקיו לתיקון עיוותים בציבור החרדי. בשעתו ערך מלחמה קשה בענין הכשרות, הצביע על ליקויים יסודיים שעל תיקונם נאבק גם כאשר היי מי שהדבר לא נשא חן בעיניו.

היום הוא בארץ ישראל לרגל שמחת משפחה, ענין שלאחרונה עסק בו, תוך שהוא מצביע באומץ על תיקונים נדרשים בהרגלי עריכת השמחות בציבור החרדי.

לנהל מערכה, כמעט אישית, בשמחות של מותרות בארצות הברית, נשמע כמו מלחמה בטחנות רוח... מי מוכן בכלל להאזין לעצות בלתי מוזמנות כמו לעשות חתונות קטנות וכו'.

אתה לא יודע מה המצב, לאן הציבור באמריקא מתדרדר ואני מדבר על הציבור החרדי, יש תחושה של תהום פעורה בתחום הזה ושל שקיעה לתוך בולמוס של הוצאות שבכלל לא ניתן להעלות על הדעת, אלה מביאות

איש המערכות

עסקת במערכות אחרות. מלחמה על הכשרות, שכמובן גם הביאה ביקורך...

ברוך השם. הוכח שכשמתריעים יש תוצאות. למצוות תוכחה עוד יש מהלכים, בעקבות ביקורת שמתחנו, בעקבות מחאות פומביות וחתימות של רבנים שיזמנו ושפורסמו בציבור, חל מיפנה של ממש. היום, חלק גדול מהציבור של סאטמאר הגדול והמכובד, ששמע על תקלות אפשריות, בכלל הפסיקו לאכול בשר בהמה, בכדי שלא להכשל חלילה במאכלות אסורות, ובכל מקום חששות שרווחו. בווייליאמסבורג, שהיא מעוז של סאטמאר, 80 אחוז הפסיקו לאכול בשר בהמות, נעשו תיקונים מאוד חשובים. אם בשעתו, אנשים מחוסר ידע ומחוסר ארגון נכון, אכלו בשר נבילות וטריפות, היום זה כבר לא יקרה.

באיזה תחום, למשל?

אם בשעתו היו שוחטים שלא ידעו לשחוט, הם לא ידעו להעמיד סכין שחיטה, וכשרב נתן להם הערה, נעלבו עד עמקי נשמתם, ויצאו במחאה רבה, בנוסח: אני כבר שוחט שלושים שנה... אך היא בעצם מה שהדאיג, שאותו שוחט, כבר עוסק במקצוע שלושים שנה, ולא יודע לשחוט, ומאכיל את עם ישראל בנבילות וטריפות. היום, כל זה פחות עלול לקרות, אני יודע שהורידו הכשרים מתעשיות בשר וכו'.

התפרסמה בשעתו, מערכה בענין הניקור.

כן, היתה מערכה כבידה בענין זה, התברר שהניקור נעשה לחלוטין שלא כדין, אכילת גידין וחלב היא כידוע איסור חמור ביותר, אנשים נכשלו מפני שפשוט לא היתה מודעות להלכות. שוחטים ששחטו עוד באיראפא, ומנקרים לא ידעו את ההלכה, וכשלא יודעים את ההלכה, אפשר להכשל באיסורים. אך שוב הוכח, שאם מקיימים מחאה, זה די עוזר.

איש המערכות

יט

זה גם די קשה למחות, בוודאי לא כל אחד אווז את זה...

בוודאי שלא, ואני לא אומר שכל התגובות הנם של יישר כח וכו', על כל פנים, ברוך השם, לאחר שקמה סערה, יש תיקונים בהענין, אך מה שכבר קולקל, לא ניתן לתיקון ריטרויאקטיווית, מעבר להאיסור, יש הענין של ונטמתם, שמאכלות אסורות מטמטמות את הלב.

בשעתו, נהלת עוד מערכה נגד הדיני תורה היקרים...

אתה לא יודע, עד היכן הדברים מגיעים. מישהו פנה אלי לא מכבר, וסיפר על דין תורה שקיים. הדין תורה שנערך בפני חמשה רבנים, עלה חמשת אלפים ושלוש מאות דאָלער, לשעה אחת! ... לא פחות ולא יותר. ביררתי: מילא החמשת אלפים, מספר מובן, אלף דאָלער לכל רב. מה השלוש מאות? ... הסתבר, שאלה היו שכר טירחה על הזמנת הרבנים, אתה מסוגל להבין מה קורה כאן.

עם אלף דאָלער לדין תורה, אפשר כבר לערוך חתונות יקרות בפלאַשינג...

(צוחק) כן, כן. יש בסיס כלכלי איתן. למרבה הבושה, הבסיס הי' עושה רושם מיוחד.

רבנות נהפכת למקצוע מועיל למדי...

יש כמובן גם רבנים אחרים, שעושים הכל לשם שמים. אבל יש אחרים שגם על שלו' בית לוקחים אלף דאָלער לשעה, ונימוקם עימם: בכדי לשמוע את כל השטויות, בהם כל אחד משמיע את השני, שלרוב בשניהם אין ממש, אני רוצה לקבל תמורה, שאולי תרתיע אותם מלעסוק בכל השטויות האלה, שאפשר הי' לאומרם בשעה קלה, ויותר מכך לא לעסוק בהם. גם בתוך הבית, כאשר מרוויחים